

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Komunitní zahrady jako specifický projev
současné městské kultury**

Radka Mezníková

Plzeň 2014

Západočeská univerzita

Filozofická fakulta

Katedra antropologie

Studijní program antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Komunitní zahrady jako specifický projev
současné městské kultury**

Radka Mezníková

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Marek Jakoubek, Ph.D

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Konzultant:

Mgr. Nikola Balaš

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Poděkování

V první řadě děkuji svému vedoucímu práce Doc. Ph.Dr Markovi Jakoubkovi, Ph.D za vedení mé bakalářské práce. Další velké díky patří Mgr. Nikolovi Balašovi za pomoc a mnoho cenných rad. Samozřejmě děkuji také všem svým informátorům a Adéle Košařové.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 METODY A TECHNIKY SBĚRU DAT	3
3 TEORETICKÝ RÁMEC.....	6
3.1 Vymezení pojmu komunita - komunitní	6
3.1.1 Komunita a sousedství	6
3.2 Sociální vztahy v městském prostředí.....	6
3.3 Historický kontext.....	7
3.3.1 Ferdinand Tönnies.....	8
3.3.2 Émile Durkheim	8
3.3.3 Max Weber	9
3.3.4 Chicagská škola	9
3.4 Komunita dnes	10
3.4.1 Jiří Reichel a „moderní komunity“	11
3.4.1.1 Zájmové komunity.....	12
3.4.1.2 Lokální komunity	13
3.4.2 Jiné definice komunity	14
4 MĚSTSKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ.....	16
4.1 Typologie městského zemědělství.....	17
4.1.1 Nekomerční	17
4.1.2 Komerční	19
5 KOMUNITNÍ ZAHRADNIČENÍ.....	21
5.1 Historická perspektiva.....	21

5.2 Termín komunitní městské zahradničení	23
5.3 Různé aspekty komunitního zahradničení ve městech	24
5.4 Komunitní zahradničení jako sociální transformace sousedských vztahů	25
6 GUERILLA GARDENING	27
6.1 Rozdíly mezi městskými komunitními zahradami a guerilla gardenigem	28
7 KOMUNITOU PODPOROVANÉ ZEMĚDĚLSTVÍ	31
8 PRAKTICKÁ ČÁST	34
8.1 Komunita, komunitní práce a sociální vztahy	40
8.2 Fenomén mladší generace	42
9 ZÁVĚR	43
10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	45
11 RESUMÉ	48
12 PŘÍLOHY	49

1 ÚVOD

Tématem mé práce je specifický projev současné alternativní městské kultury, konkrétně způsob pěstování potravin v komunitních zahradách a s tím spojené tzv. pěstování sousedských vztahů a budování komunit. Cílem této práce je představit fenomén komunitních zahrad, který se stále více rozšiřuje i u nás v České republice.

V první části mé práce se budu věnovat teorii a uchopení pojmu „komunita,“ který je, jak se zdá velmi nejednoznačný. Dále budou rozpracovány kořeny městského komunitního zahradničení, v první řadě městské zemědělství, jehož jsou komunitní městské zahrady součástí. Následně uvedu několik tzv. předchůdců dnešních komunitních zahrad a po té se dostanu k samotnému fenoménu komunitního zahradničení, kterým se budu zabývat převážně z hlediska sociálních vztahů. Další dvě kapitoly věnuji Guerilla gardeningu a komunitou podporovanému zemědělství, což jsou témata komunitním zahradám zčásti příbuzná.

V druhé části práce se pokusím prezentovat a analyzovat data, získaná v rámci mého krátkého výzkumu, který ač nebyl příliš obsáhlý, mi v mnoha ohledech otevřel oči a přinesl mnoho nových informací.

Komunitní zahradničení ve městech je skvělý způsob, jak si mohou obstarat čerstvou zeleninu, květiny či bylinky i lidé, žijící v panelových domech bez balkónů a zahrádek, což má nejen vliv na jejich zdraví, ale také na podobu sociálních vztahů mezi lidmi v místě jejich bydliště. Zároveň jsou takto oživovány prostory ve městech, které jsou mnohdy i několik let nevyužité.

Jak se zdá příroda, veřejný prostor i sousedské vztahy mladé lidi zajímají a svými projekty obydlují kdejaká místa uvnitř měst. První komunitní zahrady se u nás objevily teprve před několika málo lety, rok od roku jich ale přibývá.

V některých komunitních zahradách je také ve velkém zmiňované téma kompostování, kdy členové zahrad upozorňují na paradox, že vyhazujeme do popelnic mnoho bio-odpadu, který tvoří 40% z veškerého odpadu, a následně si kupujeme drahé substráty a hnojiva, místo toho abychom kompostovali. Zahrada Kokoza v Praze například nabízí svoz bio-odpadu a následné kompostování. Ostatním lidem pak radí, aby si pořídili jako svého domácího mazlíčka žížaly a vyrobili si vlastní kompostér. Tvrdí totiž, že kompostování je sexy!

Jak si můžeme povšimnout, komunitní městské zahradničení zahrnuje mnoho zajímavých a diskutovatelných témat, nejen sociální vztahy mezi lidmi, o kterých bude převážně moje práce.

2 METODY A TECHNIKY SBĚRU DAT

Způsobů, jak zkoumat městské komunitní zahradničení je několik. S tímto tématem se můžeme setkat na internetových stránkách jednotlivých zahrad, dále se o nich dozvídáme z tematických diskuzí a několika dostupných článků od nás i ze světa. S fenoménem komunitního zahradničení ve městech většinou souvisí rozmanité kulturní akce, které zahrady samy pořádají nebo se účastní podobných akcí jako hosté. Jsou to nejrůznější přednášky, workshopy, panelové diskuze.

Moje prvotní představa o sběru dat byla taková, že budu provádět kvalitativní výzkum v jedné komunitní zahradě, který bude zahrnovat zúčastněné pozorování a polostrukturované rozhovory. Toto pozorování bych zaměřila nejen na pořádané akce, ale převážně na „obyčejné dny“ v zahradě, kdy se lidé setkávají po té, co přijdou z práce u svých záhonů. Od takové formy výzkumu jsem musela upustit, protože v době, kdy jsem mohla začít s výzkumem, bylo téměř po sezóně a zahrady končily svoji činnost.

Později jsem se setkala s dalšími problémy, které souvisely s neochotou se mnou komunikovat. S jednou z pražských zahrad, kterou jsem si vybrala pro svou práci, se mi nepodařilo domluvit spolupráci. Od náhradní zahrady se mi dostala odpověď ve formě nuceného odmítnutí, kvůli nedostatku času a přílišného zájmu ze strany médií, studentů.

Spojila jsem se s několika zahradami, než se mi podařilo kontakt s někým navázat a získat nějaké informace přímo od členů zahrad. Nebylo to však od věci, jelikož díky tomu jsem byla obeznámená paní Kettnerovou, zakladatelkou komunitní zahrady KOM-POT, že se vyskytuje mezi laiky, ale i v odborné literatuře jistý nešvar. Pletou se dvě různé věci dohromady, a to komunitní městské zahradničení a komunitou

podporované zemědělství. Rozdílu mezi těmito dvěma fenomény se budu věnovat později v jedné z kapitol.

Díky těmto výzkumným patáliím jsem musela uchopit svoji práci jinak, než jak bylo na začátku zamýšleno a připustit, že práce bude převážně teoretická. Svoji práci jsem zaměřila na komunitní život v zahradách. Zajímalo mne, do jaké míry je komunitní život součástí zahrad a jací lidé tuto „komunitu“ tvoří. Mým záměrem není vytvářet výroky platné pro celý fenomén komunitních zahrad. Cílem je udělat exkurz do života některých zahrad a porovnat je na základě komunitního fungování.

Pro získání dat mi posloužil polostrukturovaný rozhovor s třemi členy olomoucké komunitní zahrady – Zahr()ada, dále polostrukturovaný rozhovor s členkou občanského sdružení envic Mgr. Alenou Lehmannovou, která se stará o projekt komunitního zahradničení v Plzni. V rámci mého výzkumného snažení jsem se spíše ze zájmu pokoušela zjistit, proč Plzeň, jako jedno z největších měst České republiky svojí komunitní zahradu nemá. Usoudila jsem, že uvádět to v mé práci není na místě, můžu jen nyní zmínit, že ani Plzni není komunitní zahradničení lhostejné a již se pracuje na projektu městské komunitní zahrady, která by měla vzniknout na Světovaru.

Další data jsem získala na základě účasti na panelové diskuzi na téma komunitních zahrad, která proběhla v Praze v rámci festivalu Evolution 2014 a účasti na přednášce, která proběhla v Plzni v rámci programu „Pěstuj prostor¹.“ Během panelové diskuze hovořilo pět

---

¹ „Pěstuj prostor je program společnosti Plzeň 2015, otevřená výzva pro malé změny v plzeňském veřejném prostoru. Je programem pro všechny, kterým není osud jejich města lhostejný a kteří chtějí přispět k proměně svého okolí. Program umožnil zadávat podněty na změnu malého až středního měřítka ve veřejném prostoru, ke kterým se následně vyjadřují odborníci. Plzeň 2015 pomáhá vybrané podněty dále rozpracovat za účasti autora i místních obyvatel“ (plzen2015.cz)

zakladatelů či představitelů pražských komunitních zahrad – Monika Rohlenová za komunitní zahradu Krejcárek, Barbora Jirková z KZ² Kuchyňka, Tomáš Hodek z Ekocentra a přírodní zahrady Márynka, Kristýna Papoušková z komunitní zahrady Zebra a Kristina Řešátková, jedna ze zakladatelek Kokozy.o.p.s. Díky přednášce a následné diskuzi, která se konala v Plzni, jsem si doplnila některé informace hlavně díky Lucii Lankašové, která je druhou ze zakladatelek Kokozy.

Jak už jsem zmiňovala v počátku, z důvodu špatného načasování jsem do svého výzkumu nezahrnula zúčastněné pozorování a tím pádem veškerá má data jsou v podstatě zprostředkovaná informátory. Tato skutečnost mě připravila o jedinečnou vlastní zkušenost a možnost získání dalších cenných dat, neboť jak píše Silverman (2000:47): „V rámci kvalitativního výzkumu je to, co se děje v terénu, v čase sběru dat, samo o sobě zdrojem dat, a ne jen technickým problémem, který je potřebné vyřešit.“

---

² U komunitní zahrady Kuchyňka používám jako u jediné zkratku KZ (komunitní zahrada), protože tuto zkratku používá zahrada sama ve svém názvu.

3 TEORETICKÝ RÁMEC

3.1 Vymezení pojmu komunita - komunitní

„Komunitu je téměř nemožné smysluplně popsat někomu, kdo ji nikdy nezažil - a většina z nás s opravdovou komunitou zkušenost nemá. Problém se podobá snaze popsat chuť artyčoků někomu, kdo je nikdy nejedl.“ Peck (1995:11)

Komunita je z latinského „communitas“ neboli společenství, pospolitost. Koncept komunity je obtížně uchopitelný a nebývá chápán zcela jednoznačně (Reichel, 2008). Hillery (1955) ve svém díle našel 94 různých definic tohoto pojmu. Společným znakem většiny definic je, že komunita je lidské společenství založené na sdílených zájmech a hodnotách.

3.1.1 Komunita a sousedství

Někdy se setkáváme se zaměňováním pojmů komunita a sousedství nebo s používáním těchto pojmů jako synonym. Obvykle je však sousedství charakterizováno jako výhradně „prostorová dimenze, vztahující se k oblasti kolem bydliště – území, ke kterému mají jeho obyvatelé nějakou vazbu“ (Špačková, 2011). Komunita je potom obvykle definována jako „seskupení lidí, kteří něco sdílí.“ Tato skupina lidí může sdílet např. společný prostor, stejně jako v sousedství, mohou však také sdílet nějakou vlastnost, kulturu či identitu (Špačková, 2011).

3.2 Sociální vztahy v městském prostředí

Podle Simmela (1903) lze základní charakter organizace společnosti odvodit od forem vztahů a interakcí mezi jednotlivci.

V souvislosti s vnitřním charakterem vztahů se hovoří o tzv. primárních a sekundárních skupinách a s nimi spojených primárních a sekundárních vztazích (Reichel, 2008).

Primární skupiny jsou skupiny s relativně malým počtem členů, mezi kterými panují bezprostřední kontakty tváří v tvář, umožňující vzájemné blízké poznání a intimní vazby, které z nich plynou. Takové vazby jsou základem poměrně vysoké soudržnosti skupiny, která má dlouhodobější charakter. Členství v primární skupině není založené na instrumentálních potřebách a nevzniká účelně. Naopak má smysl samo o sobě – poskytuje jedinci uspokojení z pozitivních emocionálních vztahů, které mezi členy převládají. Tyto vztahy, označované jako primární, jsou nezbytnou podmínkou existence primárních skupin, i přesto že se objevují i mimo ně, ve vztazích dyadických (mileneckých, přátelských). Reichel (2008:126) chápe primární skupinu jako „každou skupinu, která uspokojuje podstatné psychické a sociální potřeby jedince“ např. potřebu identifikace se skupinou, blízkého sociálního kontaktu, sociální uznání apod. Typickým příkladem primární skupiny je rodina, dále např. kamarádské skupiny vrstevníků. V některých případech to může být také sousedství, ale podle Reichela (2008) se vliv sousedství v moderní společnosti téměř vytratil.

Sekundární skupiny definuje Reichel (2008:126) jako „méně osobní, spíše funkční a instrumentální, sledující určitý cíl, bez vysoké intimity a vzájemného bližšího poznání.“ Doba trvání sekundárních skupin obvykle souvisí s jejich účelem, kvůli kterému vznikly. Reprezentanty sekundárních skupin jsou všechny organizace a pracovní skupiny, zájmové skupiny, politické strany, školní třídy atp., ovšem za předpokladu, že v nich nebo v jejich částech nevzniknou vztahy primární (Reichel, 2008).

3.3 Historický kontext

Abychom lépe porozuměli problematice komunit, vrátíme se do 19. století, kdy sociologie začíná stavět komunitu do středu svého zájmu.

3.3.1 Ferdinand Tönnies

Ferdinand Tönnies definoval komunitu v roce 1887 ve svém stěžejním díle „*Gemeinschaft und Gesellschaft*“ („*Pospolitost a společnost*“). Podle tohoto autora se sociální vztahy utvářejí buď do podoby komunity {*Gemeinschaft*} nebo do podoby společnosti {*Gesellschaft*} (Miller, 2009). Východiskem pro takovéto definování jsou dva druhy lidské vůle (Špačková, 2011). Zatímco komunita je založena na tzv. přirozené vůli (*Wesenwille*), která klade důraz na tradici, solidaritu a kolektivismus, na sdílení společných cílů a existenci řádu, společnost je naopak založena na tzv. racionální vůli (*Kurwille*), vyznačující se racionalitou, individualismem, názorovou pluralitou a absencí emočních pout jako tmelícího prvku sociálního vztahu. Toto nahrazuje ve společnosti smlouva, jejímž protějškem je v komunitě svornost a shoda (Miller, 2009).

Tato binární opozice umožnila Tönniesovi vytvořit model pro vysvětlení transformace středověké, převážně rurální komunity v moderní průmyslovou společnost. Toto Tönniesovo rozlišení mezi „komunitou“ a „společností“ se stalo jedním z určujících konceptů sociologie, který byl v následujícím období aplikován v nejrůznějších kontextech (Miller, 2009).

3.3.2 Émile Durkheim

Původní konstrukt Ferdinanda Tönniese, s využitím odlišné terminologie přejal ve svých zásadních pracích i Émile Durkheim, který ve svém díle „*Společenská dělba práce*“ (1893) rozlišuje tzv. „mechanickou solidaritu,“ která zhruba odpovídá Tönniesově definici komunity, a „organickou solidaritou,“ typickou pro sociální vztahy uvnitř moderní společnosti (Miller, 2009).

V rámci mechanické solidarity zajišťuje integritu společnosti silný tlak kolektivního vědomí. V rámci organické solidarity se jedinec vymaňuje z tlaků skupiny. Solidarita je založena na vzájemné potřebnosti

v rámci celku. Podle Durkheima (2004) je toto krok vpřed, ale hrozí podle něho nebezpečí poklesu společenské morálky a riziko společenské izolace (Špačková, 2011).

Podle Durkheima (2004) zůstává předmoderní Evropa extrémně homogenním společenstvím, protože etické, náboženské, politické a sociální hodnoty byly univerzálně sdílenými podobně jako životní styl (Miller, 2009). Jako hybnou sílu transformace evropské společnosti od mechanické k organické solidaritě vidí Durkheim (2004) dělbu práce.

3.3.3 Max Weber

Podobně popisuje chování a jednotlivé typy sociálních vztahů uvnitř komunity i Max Weber. Za základ komunity považuje sdílení společných hodnot, emocí a tradic. Naproti tomu moderní společnost je podle něho charakterizovaná racionálním jednáním, založeným na efektivitě a zvažování výhod a nevýhod (Miller, 2011).

3.3.4 Chicagská škola

První generace chicagských sociologů navazovala zejména na teorie německého sociologa **George Simmela**, který se věnoval ve svém díle „*Metropolis and Mental Life*“ (1903) především psychologickému vlivu života v metropoli na chování městské populace i jednotlivých obyvatel (Miller, 2009). Zabýval se každodenním životem lidí ve městě, organizací aktivit, způsoby jejich myšlení (Špačková, 2011).

Nejvýrazněji přispěl k diskuzi o transformaci životního stylu obyvatelstva velkých urbánních center **Louis Wirth** ve své studii „*Urbanism as a Way of Life*“ (1938). Na rozdíl od Simmela (1903), který pojil individualizaci sociálního chování s rozvinutou peněžní ekonomikou, klade Wirth důraz na jiné příčiny přechodu od komunitních sociálních vztahů ke společenským vztahům. Podle Wirtha (1938) spočívá zánik komunity ve zvyšující se velikosti populace, v hustotě osídlení a

v přirozeně rostoucí kulturní pluralitě městského obyvatelstva. Wirth (1938) tvrdí, že koncentrace obyvatelstva má nevyhnutelně za následek odosobnění sociálních vztahů v kontextu sídla. Tzv. zahuštění obyvatelstva v omezeném urbánním prostoru přirozeně ústí ve větší společenskou toleranci individuálních rozdílů, zároveň ale vytváří konkurenční prostředí, podporuje hospodářské využití a chaos jako opak řádu a harmonie, které jsou podle něho pilířem komunity. Výsledkem je pak přechod k formální a plně institucionalizované kontrole sociálního chování jednotlivce (Miller, 2009).

Wirthovy teorie se dočkaly podpory především **Roberta Redfielda** (1943), který ztotožnil existenci komunity s kvantitativními charakteristikami, přičemž argumentoval, že sociální vztahy komunitní povahy jsou rozvíjeny především v malých, izolovaných a kulturně homogenních venkovských entitách vyznávajících tradici, víru a příbuzenské svazky (Miller, 2009).

Studie Louise Wirtha (1938) a Roberta Redfielda (1943) vytvořily jedno z možných metodologických východisek, jak pro výzkum městských a venkovských společenství, tak pro typy sociálních vztahů v komunitě a ve společnosti (Miller, 2009).

Dříve byla „komunita“ chápána jako opozice k výrazu „společnost.“ Spolu tvořily jakési protikladné ideální typy sociálních vztahů mezi lidmi, přičemž v komunitě se kladl důraz na kolektivismus a sdílení společných cílů a v moderní společnosti spíše na individualitu. V následující kapitole se podíváme na zacházení s pojmem komunity v současnosti.

3.4 Komunita dnes

Ve sborníku o nových pohledech na komunitní společenství v USA shrnul urbánní sociolog **Roland L. Warren** (1983) základní charakteristiky ideálního typu komunity. Podle něj je možné při definici ideální komunity uvažovat o následujících attributech – vzájemná

známost, omezený počet členů a tím pádem existence osobních citově zabarvených vztahů, dále vysoká autonomie v rozhodování, schopnost jednotného postupu, zapojení co největšího počtu členů do správy veřejných záležitostí, oddanost konzervativním hodnotám komunity, vysoká míra homogenity, vysoká míra sociální kontroly, absence konfliktu a důraz na harmonii (Miller, 2009).

3.4.1 Jiří Reichel a „moderní komunity“

Termín komunita obvykle označuje „sociální seskupení, které lze charakterizovat zvláštním typem vnitřních sociálních vazeb a jeho speciálním postavením v širším sociálním prostředí (Reichel, 2008:101).“ Autor zde mluví o komunitách, které by podle jeho slov měly mít přívlastek „moderní,“ neboť je řeč o podobách komunit, které jsou typické pro současnou sociální skutečnost.

Keller (1992) hovoří o tradiční komunitě jako o místě, kde bylo možné prožít celý život i bez nutnosti kontaktu s vnějším okolím. Tradiční komunita často vyžadovala přizpůsobování se, dnešní komunity jsou vzhledem k povaze našeho světa v ideálním případě mnohotvárné a podporují svobodu konání jednotlivců (Gardner, 1999).

Reichel (2008) hovoří o komunitě ve smyslu seskupení lidí, mezi kterými panují standardní komunitní vztahy, čímž má na mysli, že jedinci se setkávají a znají více, než kdyby byli součástí jen náhodných agregátů. Účastní se určitých akcí, z kterých se také znají, ovšem jinak se už dále nestýkají. Lze ale také předpokládat, že na bázi těchto komunit může vzniknout řada útvarů včetně sociálních skupin. Podobu sociálních skupin Reichel (2008) vymezuje jako opakovanou, systematickou, stabilizovanou interakci mezi určitou množinou jedinců. Podle něj jsou zde více provázané interakce a sociální vztahy než v komunitě. (Reichel, 2008)

Dnešní komunity Reichel (2008) dělí do tří skupin – profesní, zájmové a lokální komunity. Pro moji práci jsou stěžejní komunity zájmové a lokální.

3.4.1.1 Zájmové komunity

Při některých událostech může docházet ke vzájemnému prolínání komunit zájmových s komunitami profesními. Například komunity tvořené laiky či neprofesionály pravidelně vyhledávají a navštěvují divadelní a filmové festivaly a premiéry, vernisáže a další akce, kde se mohou setkat s komunitami profesionálů. To samé se může týkat sportovních akcí nebo vystoupení hudebních kapel. Výraznou variantou jsou komunity umělecké, dále to mohou být komunity sběratelů různých předmětů – známek, pohlednic, pivních tácků, mincí vláčeků a jiných artefaktů, cenností i bizarností (Reichel, 2008).

Zvláštním případem jsou komunity založené na jakési přátelské bázi a na vzájemném poskytování drobných služeb. Obvykle jde o několik rodin, tvořených převážně vrstevníky, kteří aniž by se systematicky stýkali, tráví například společné dovolené, příležitostně víkendy a během roku si navzájem vypomáhají např. s hlídáním dětí, s pomocí při opravách apod. (Reichel, 2008).

Dalším typem zájmových komunit jsou soubory jedinců, kteří věnují část svého volného času určitým aktivitám (např. amatérští divadelníci, dobrovolní hasiči), a kteří se setkávají s podobně přemýšlejícími lidmi (Reichel, 2008).

Specifickým a významným typem zájmových komunit jsou komunity založené na názorové a postojové blízkosti, aniž by přitom nutně muselo jít i o blízkost prostorovou. Příkladem z historie mohou být společenství disidentů, signatářů Charty 77 nebo hudebníků zakázaných skupin a jejich přátel. V tomto případě jde o blízkost povahy převážně duchovní, intelektuální, hodnotové, ideologické apod. Do tohoto svébytného typu lze

zařadit komunity různých druhů společenských a politických aktivistů a také komunity náboženské (Reichel, 2008).

Posledním typem, o kterém je třeba se zmínit, jsou komunity sociálně patologických jedinců, kteří se zabývají různými druhy aktivit v oblastech jako prostituce, krádeže, drogy. Patří sem také komunity ničitelské, vandalské (Reichel, 2008).

3.4.1.2 Lokální komunity

Komunity lokální, někdy též nazývané rezidenční, jsou komunity, v nichž jedince sbližuje skutečnost, že společně žijí v určitém prostoru. Jedná se o obyvatele městských či venkovských celků, někdy se o takových komunitách hovoří jako o komunitách urbánních (Reichel, 2008).

S těmito interakcemi se pojí fenomén sousedství, který se projevuje např. rituálem vzájemného zdravení, vzájemnou bezplatnou výpomocí, předáváním informací (včetně tzv. drbů), sociální kontrolou chování, i kontrolou bezpečnosti majetku a také např. spoluprací s výchovou dětí (Reichel, 2008).

V současné městské sídlištní zástavbě se význam sousedství poněkud vytrácí, byť dříve fungovalo např. v dělnických pavlačových činžácích. Jeho projevy lze ještě z části pozorovat v dlouhodobě zabydlených zástavbách městských rodinných domů a v plné míře potom v některých malých venkovských obcích, které v podstatě tvoří jednu sousedskou komunitu (Reichel, 2008).

Do lokálních komunit můžeme řadit také jiné případy častějšího setkávání. Jedná se o osoby každodenně cestující stejným spojem či o lidi často navštěvující určité zařízení – např. tzv. „štamgasti“ v hospodách (Reichel, 2008).

3.4.2 Jiné definice komunity

Český *Encyklopedický slovník* (1993) definuje pojem komunita **sociologicky** jako souhrn osob, které žijí v určitém vymezeném prostoru, kde vykonávají každodenní aktivity a obvykle tvoří autonomní jednotku, dále pak **psychologicky** jako typ organizace, kde jsou odstraněny vztahy nadřízenosti a podřízenosti, čímž se dosahuje lepší komunikace a spolupráce (Hartl, 1997).

Hartl (1997) s odkazem na P. Jarvise (1990) uvádí pět základních okruhů, do kterých lze definice komunit shrnout. První okruh říká, že komunita je skupina lidí, kteří žijí a pracují společně; druhý, že komunita je jakákoliv geografická oblast; třetí, když v této geografické oblasti lidé nejen žijí, ale jsou ve vzájemné interakci; ve čtvrtém okruhu jde o vzdělávací činnost skupiny lidí, kteří se vzdělávají mimo zdi školské instituce; v pátém jde o ideální uspořádání lidí, kteří společně žijí a pracují v dokonalé harmonii (Hartl, 1997).

Podobně jako v pátém okruhu podle Jarvise, přemýšlí o komunitách např. M. Scott Peck (1995) nebo **Zygmunt Bauman** (2006). Bauman (2006) hovoří o komunitě nejen jako o harmonickém prostředí, ale také o bezpečném místě: „Komunita je teplé místočko, útulné a pohodlné. Když jdeme ven, musíme být pozorní a sledovat, s kým hovoříme, a kdo hovoří s námi, každou minutu jsme ve střehu. Uvnitř komunity se můžeme uvolnit, jsme v bezpečí (Bauman, 2006:7).“ Podle Baumana (2006) je komunita místem, kde panuje přátelské prostředí, lidé si navzájem pomáhají a jedinci se zde cítí dobře a bezpečně, protože je zde každý bere takové, jací jsou. Toto je jakýsi ideologický pohled na fungování komunit ve společnosti. Bauman (2006:8) však také píše: „Komunita ovšem představuje takový svět, který nám naneštěstí není dostupný, ve kterém bychom si však přáli žít, a který, jak doufáme, budeme jednou vlastnit.“ Autor přirovnává komunitu ke ztracenému ráji a říká, že něco jako komunita dnes neexistuje.

V následující kapitole se budu okrajově věnovat tématu městského zemědělství, v němž nachází komunitní zahradničení svůj základ (Crane, 2011 – Hodgson a kol. 2011).

4 MĚSTSKÉ ZEMĚDĚLSTVÍ

Městské zemědělství je termín, který zahrnuje obrovskou rozmanitost. Můžeme pod něj řadit různé formy pěstování plodin, chování zvířat pro přímou konzumaci či prodej. Je možné sem zařadit např. důchodce, kteří si pěstují plodiny v obecních komunitách, stejně tak městské zahrady na střechách domů nebo např. guerilla gardening (partyzánské zahradničení – tomuto způsobu zahradničení se budu blíže věnovat v jedné z kapitol); (Thom, 2007).

V případě městského zemědělství se můžeme setkat s mnoha různými definicemi. Je více než pravděpodobné, že se tato definice bude lišit v jednotlivých zemích i regionech. V posledních letech se často používá jednoduchá definice: „Městské zemědělství je soubor různých postupů pěstování, zpracování a distribuce potravin a dalších produktů, které se uskutečňují v městských oblastech (Hodgson a kol., 2011; Thom, 2007:2).“

V roce 2007 byla ustálena americkým zemědělským výborem obsáhlá jednotná definice: „Městské a příměstské zemědělství odkazuje k výrobě, distribuci a tržnímu hospodářství potravin a dalších produktů. Jádra metropolitních oblastí zahrnují komunitní a školní zahrady, dvorky za domem a zahradničení na střechách domů, zdokonalující metody k výrobě potravin, díky kterým se na co nejmenším místě vyprodukuje co největší množství výrobků. Okrajové městské části zahrnují farmy, které nahrazují městské farmářské trhy, komunitou podporované zemědělství, rodinné farmy, které se nacházejí v přírodních pásmech metropole (Hodgson a kol., 2011:2).“

Pokud se na to podíváme více zeširoka, městské zemědělství je soubor aktivit, které řeší otázku bezpečnosti potravin, zlepšování sousedských vztahů, udržitelnosti životního prostředí, plánovaného

využívání půdy, zemědělských a potravinářských systémů, ochrany půdy a dalších témat. Z této definice vyplývá, že městské zemědělství má často komunitní podobu. Tento obrovský potravinový systém nezahrnuje tedy jen produkci potravin v městských oblastech, ale souvisí s ním i organizace – tedy určité zásady a program (Hodgson a kol., 2011).

4.1 Typologie městského zemědělství

Můžeme se setkat s několika formami městského zemědělství. Základní typologií je dělení městského zemědělství na komerční a nekomerční (Hodgson a kol., 2011).

4.1.1 Nekomerční

Do nekomerčního jsou zařazovány soukromé zahrady, komunitní zahrady, instituční zahrady, demonstrační zahrady, jedlé zahrady, guerilla gardening (partyzánské zahradničení), včelaření pro osobní využití, chov kuřat pro osobní využití (Hodgson a kol., 2011).

Soukromé zahrady slouží k produkci potravin, nacházejí se obvykle před nebo za domem, někdy na střeších domů, balkonech, využívají se i zdi nebo ploty. Často patří pouze jedné nebo v některých případech i více rodinám. Konečné produkty jsou využívány převážně pro osobní potřebu (Hodgson a kol., 2011).

Komunitní zahrady pěstují plodiny určené k jídlu ale také okrasné rostliny, takové zahrady se nacházejí ve veřejném prostoru nebo na soukromém pozemku. O zahradu pečuje ze zásady komunita lidí (Hodgson a kol., 2011). (Komunitním zahradám se budu věnovat podrobněji v další kapitole).

Instituční zahrady jsou malé i velké zahrady nebo sady umístěné na prostranství soukromých nebo veřejných institucí (školy, nemocnice a různá pracoviště). Zahradnictví je zde obvykle využíváno pro vzdělávací nebo terapeutické účely (péče o životní prostředí, nutriční vzdělávání). Produkty se využívají pro spotřebu nebo jako dárcovství. V závislosti na vládním nařízení mohou být popřípadě prodávány na trzích apod. (Hodgson a kol., 2011).

Demonstrační zahrady jsou obvykle malé zahrádky nacházející se na soukromém prostranství škol, nemocnic a dalších pracovišť nebo na veřejných prostranstvích např. parcích. Tyto zahrady slouží pouze k účelům veřejné demonstrace. Konečné produkty jsou většinou věnovány místním organizacím a potravinovým bankám (Hodgson a kol., 2011).

Rostliny v tzv. jedlých zahradách slouží ke zkrášlení soukromých i veřejných venkovních prostorů. Tyto rostliny většinou produkují plodiny vhodné ke konzumaci a tak jsou také využity (Hodgson a kol., 2011).

Dalším typem nekomerčního městského zemědělství je guerilla gardening, v podstatě neoprávněné – partyzánské pěstování okrasných rostlin nebo rostlin určených k produkci potravin na opuštěných místech, na místech, o která se nikdo nestará. Tato místa mohou být na soukromých pozemcích i veřejných lokalitách. Partyzánskému zahradničení se věnují jednotlivci stejně tak jako skupinky lidí (Hodgson a kol., 2011).

Součástí nekomerčního městského zemědělství může být i drobný chov včel. V rámci drobného chovu včel pro vlastní využití mohou být úly umístěné v zahradách nebo i mimo ně, např. v parcích. Stejně tak je

včelaři často umisťují na nevyužité plochy, obvykle na střechy domů. Produkty se využívají k osobnímu účelu, popřípadě ke vzdělávání či se darují. Podobně jako s včelařstvím je to s chovem kuřat pro osobní využití (Hodgson a kol., 2011).

4.1.2 Komerční

Do komerčního městského zemědělství se řadí tržní zahrady, městské farmy, příměstské farmy a včelaření (Hodgson a kol., 2011).

Tržní zahrady jsou malé až středně velké zahrady k produkci potravin, pěstování okrasných rostlin, chování ryb, drůbeže, malých hospodářských zvířat nebo včel. Taková zahrada je navržena pro komerční účely. Často jsou používány různé technologie k vyšší produkci potravin. Konečné výrobky jsou prodávány na trzích nebo v obchodech (Hodgson a kol., 2011).

Městské farmy bývají obvykle větší než tržní zahrady, jsou zaměřené na vyšší produkci, ale pěstují či chovají v podstatě to samé – zeleninu, ovoce, okrasné rostliny, ryby, drůbež, malá a střední hospodářská zvířata, včely. Tyto farmy využívají také nové technologie a konečné produkty končí na pultech obchodů či na trzích (Hodgson a kol., 2011).

Na okrajích měst, často na zemědělské půdě se nacházejí příměstské farmy. Tyto farmy jsou zaměřené na vyšší produkci. Setkáváme se s chovem a pěstováním stejných druhů jako u městských farem. Využívají nejrůznější formy pěstování včetně organické techniky. Obvykle jsou řízené jako zemědělské podniky. Výrobky se většinou prodávají v blízkosti center měst (Hodgson a kol., 2011).

Dalším typem jsou středně velké chovy včel pro komerční účely. Úly mohou být umístěny na zahradách, farmách ale také v parcích a na střeších domů, stejně jako u nekomerčního včelaření. Konečné produkty se používají samozřejmě k prodeji (Hodgson a kol., 2011).

5 KOMUNITNÍ ZAHRADNIČENÍ

5.1 Historická perspektiva

První občanské zahrady (1893 – 1897)

Během hospodářské deprese v roce 1893 starostka Detroitu Hazen Pingree nabídla lidem využívání neobsazených pozemků jako zahrad pro pěstování plodin. Tyto zahrady byly známé jako „pingree bramborová políčka.“ Tento program zahrnoval poskytnutí půdy, semena na sadbu a instrukce ve třech jazycích. Potraviny byly použity k přímé konzumaci a k prodeji. Úspěch tohoto programu vedl k programům podobným v dalších městech – New Yorku, Chicagu, Bostonu a v dalších městech. Unikátní byl program Philadelphie, který trval až do roku 1920. Ostatní programy obvykle končily spolu se zlepšením ekonomiky (Lawson, 2009).

Hnutí „Dětské školní zahrady“ (90. léta 19. st. – 20. léta 20. st.)

První školní zahrada byla založena školou „Putnam“ v Bostonu roku 1897. Tyto projekty zakládali učitelé podporovaní místními organizacemi, které jim poskytovaly pozemky, finanční prostředky a dobrovolníky. V roce 1914 americký úřad školství založil sekci, která podporovala školní i domácí zahrady, s podmínkou, že práce na školních zahradách bude součástí učebních osnov. Programy podobného typu trvaly i v čase první světové války, kdy byly přejmenovány na „Americké školní armádní zahrady.“ S válkou odešel i zájem o takové programy, ačkoliv několik školních zahrad ještě pokračovalo ve své činnosti (Lawson, 2009).

Občanské zahrady (1890 – 1920)

Občanské zahrady, zkrášlování domácích zahrad ale také školní zahradničení bylo v těchto letech součástí velké občanské kampaně na

mnoha místech. Bylo vytvářeno mnoho sousedských komunit, zahradních klubů nebo např. dámských klubů (Lawson, 2009).

Válečné zahrady za první světové války (1917 – 1918/9)

Když se USA zapojily do první světové války, v Evropě byla obrovská potravinová krize. V Americe vznikla kampaň „Válečné zahrady“, která usilovala o zvýšení produkce potravin, tak aby mohly být potraviny exportovány do Evropy. Pěstovalo se, kde se dalo, na veškerých dostupných místech. Údajně 5,29 milionů zahrádkářů vypěstovalo potraviny v hodnotě 525 milionů dolarů jen v roce 1918 (Lawson, 2009).

Humanitární a subsistenční zahrady (1931 – 1935)

Během hospodářské deprese ve třicátých letech devatenáctého století se lidé znovu obraceli k zahradničení jako ke strategii k obstarávání jídla a případného výtěžku. Jednotlivé zahrady byly nejdříve zakládány místními charitami a obcemi. Vznikaly státní programy, které poskytovaly personál a také semena. Existovaly dva druhy zahradnických programů. Subsistenční zahrady, které se nacházely v domácnostech a komunitní zahrady, ve kterých pracovníci dostávali mzdu. Plodiny, které se vypěstovaly, byly používány v nemocnicích a v charitách. Většina programů nedovolovala prodej vypěstovaných plodin. Programy tohoto typu končily převážně v roce 1937 (Lawson, 2009).

Vítězné zahrady – Druhá světová válka (1941 – 1945)

Během druhé světové války byli vládní úředníci nejprve proti veřejné zahradnické kampani, kvůli obavám z plýtvání cennými zdroji a z nezkušenosti pracovníků. Nicméně po útoku na Pearl Harbor vedl narůstající zájem občanů k prosazení této kampaně. Ta byla součástí větší kampaně – „Potravinářské boje za svobodu“, která zahrnovala

přidělování, opětované používání, konzervace, řemesla a dobrovolnické zemědělské práce. Tento program podporoval zahradničení pro spotřebu potravin v domácnosti, ale zároveň bylo zahradničení chápáno jako prostředek vyjádření vlastenectví a jako nástroj k vybudování morálky. V roce 1944 vítězné zahrady produkovaly 42% zeleniny národa. Po skončení války, zastánci zahradničení navrhovali pokračování zahrad pod názvem „ Svobodné zahrady“, nicméně zájem opadl. Ačkoli většina zahrad skončila, některé přetrvaly a vyvinuly se v komunitní zahrady (Lawson, 2009).

Hnutí komunitních zahrad (od 70. let – do dnes)

V roce 1970 zájem o komunitní zahradničení narůstal hlavně jako vyjádření městského aktivismu a nové etiky životního prostředí. Vznikaly programy jako např. v New Yorku – „Zelení partyzáni“ nebo v Bostonu - „Městští zahradníci.“ Roku 1976 začalo ministerstvo zemědělství Spojených států sponzorovat programy, které zakládaly městské úřady. Tyto programy podporovaly lokální pěstování zeleniny a dalších plodin nejprve v šestnácti a později ve dvaceti třech městech. V roce 1978 se aktivisté z celé země spojili a zformovala se nezisková organizace tzv. Americká komunitní zahradnická asociace (Lawson, 2009).

Dnes se můžeme setkat s nejrůznějšími typy komunitních zahrad v zahraničí ale i u nás. Mohou to být sousedské komunitní zahrady, dětské zahrady, zahrady ke vzdělávání, městské zahrady a kompostárny apod. (Lawson, 2009).

5.2 Termín komunitní městské zahradničení

Komunitní zahradu můžeme podle některých autorů definovat jako: „pozemek využívaný k pěstování potravin lidmi z různých rodin, typicky

obyvateli měst s nedostatečným přístupem k vlastní půdě“ (Mikovcová, 2013:197). Tato definice ale vystihuje pouze kvantitativní podstatu, to znamená, definuje prostor a účastníky. Nedostatečně však specifikuje to, co se v komunitních zahradách skutečně odehrává (Mikovcová, 2013).

To vhodněji definuje Troy D. Dover (2011), který uvádí toto: komunitní zahradou je „organizovaná místní iniciativa využívající pozemky k produkci potravin nebo květin nebo obojího v urbánním prostředí pro individuální či skupinové potřeby (Mikovcová, 2013:197).“ V této definici je zaprvé naznačena spolupráce mezi zahrádkáři, a za druhé fakt, že se jedná o iniciativu, která vzniká téměř z pravidla zdola – ze zájmu místních obyvatel. V žádné z definic není však vystihnout sociální přínos komunitních zahrad (Mikovcová, 2013).

5.3 Různé aspekty komunitního zahradničení ve městech

Podle výzkumů a studií jednotlivých komunitních zahrad zjišťujeme, že tento fenomén přináší několik výhod nejen na individuální úrovni, ale právě především na úrovni sociálních vztahů jako takových. Většina odborných studií zdůrazňuje přínos komunitních zahrad převážně v oblasti zdravé výživy, zvýšení fyzické aktivity a naopak snížení stresových situací (Walsh, 2011).

Studie např. uvádí, že zahradníci mají obecně větší spotřebu čerstvé zeleniny ve srovnání s lidmi, kteří si sami nic nepěstují. Naopak mají menší spotřebu sladkého jídla a pití. Důkazy jsou také o tom, že zahradničení vede k psychické pohodě, což jak se zdá, pravděpodobně souvisí i s fyzickou aktivitou. Zahradničení můžeme považovat za určitou formu cvičení, které lidé v komunitních zahradách doplňují chůzí nebo jízdou na kole do zahrad (Armstrong, 2000). Sami zahradníci se hlásí k

pozitivní změně fyzického i duševního zdraví a ke změně přístupu ke zdravé výživě. Vznikají různé projekty komplexních přístupů k podpoře zdraví, kterých jsou komunitní zahrady součástí (Walsh, 2011).

Důležitá je také funkce estetická. Zahrady svojí prací, terénními úpravami, pěstováním okrasných i dalších rostlin přispívají ke zkrášlení svého okolí (Walsh, 2011).

Armstrong (2000) ve své studii, která pojednává o jejím výzkumu komunitních zahrad v severní části státu New York z roku 1997 – 1998 uvádí tři nejběžnější důvody, proč se lidé podílejí na zakládání a provozu komunitních zahrad. Těmito důvody jsou - přístup k čerstvé zelenině, čas strávený v přírodě – venku na vzduchu a obecné výhody, týkající se zdraví. Sami informátoři dodávají, že tento záměr přeroste později v něco víc (Armstrong, 2000).

5.4 Komunitní zahradničení jako sociální transformace sousedských vztahů

Označení komunitní zahrada se používá jako doslovný překlad z anglického „community garden.“ Přestože zde dochází k zahradničení a pěstování plodin, jednotliví účastníci často kladou větší důraz na komunitní charakter činnosti. Témata jako bezpečnost potravin, zdraví, péče o životní prostředí, hospodářský rozvoj a sociální začlenění jsou bezpochyby důležitá hlavně v otázkách zřizování komunitních zahrad či jejich rozšiřování. Toto se ukázalo jako účinné při přesvědčování vedení měst. Nicméně rámování komunitního zahradničení tímto objektivem má často za následek nedostatek citlivosti k možnosti spojení komunitního zahradničení s širšími sociálními hnutími (Crane, 2011).

Asi nejčastěji slýchávanou větou mezi komunitními zahradníky je

ambice, že nejde jen o pěstování zeleniny, ovoce a dalších rostlin, ale především také o pěstování mezilidských vztahů (Prazelenina, Zebra). Někteří autoři dokonce uvádějí, že slovo „zahrada“ je v tomto slovním spojení to méně důležité, a dodávají: V komunitních zahradách je pěstováno víc než je rostliny (Mikovcová, 2013).

Asi jen málo z nás se stýká s lidmi z jednoho bloku či městské části. Obvykle neznáme ani své sousedy, s kterými bydlíme v jednom domě, a naše komunikace je často omezena na pozdrav. To se některým lidem přestává líbit, a proto také zakládají komunitní zahrady. Nejen že si chtějí pěstovat své vlastní plodiny, ale zároveň chtějí potkávat nové lidi, znát své sousedy, komunikovat s nimi o společných činnostech, o problémech v jejich čtvrti či městské oblasti, učit se o komunitních aktivitách (Armstrong, 2000). Někdy jde také o snahu podporovat interakce mezi lidmi různých ras a národností (Schmelzkopf, 1996). Lidé v některých komunitních zahradách navazují přátelství, která trvají i mimo sezónu, tedy nejen v rámci společného zahradničení, které obvykle trvá od jara do podzimu, ale i mimo něj (Walsh, 2011).

Armstrong (2000) uvádí, že v oblastech, kde se nachází městské komunitní zahrady, dochází nejen k větší spolupráci a sousedské podpoře, ale snižuje se zde kriminalita a užívání drog. Lidé v takových oblastech se tedy mohou cítit lépe a bezpečněji (Armstrong, 2000).

Městské zahrady slouží také k rekreaci (Walsh, 2011). Lidé v zahradách obvykle tráví společný čas, i když se zrovna nepracuje. Komunitní zahrady hostují nebo samy pořádají nejrůznější společenské akce a události od grilovacích večerů přes hudební koncerty, divadla a workshopy pro veřejnost a tím přispívají k oživení města (Armstrong, 2000).

6 GUERILLA GARDENING

Příbuzným tématem a určitou formou městského zahradničení, které má často komunitní podobu a z komunitního městského zahradničení v podstatě vychází, je tzv. partyzánské zahradničení. Toto zahradničení není vedeno státem ani žádnými oficiálními organizacemi (Crane, 2011).

Guerilla gardening je možné ve zkratce definovat jako zahradničení ve veřejném prostoru, obvykle bez povolení. Je třeba zdůraznit, že právě využívání veřejného prostoru má pro guerilla gardening obrovský význam (Zanetti, 2008).

Celkově jde o nové pojmenování aktivit, snah a úsilí, které se v dějinách objevují v podstatě od dob, kdy se prosadilo soukromé vlastnictví půdy. Jako partyzánské zahradničení můžeme označit širokou škálu aktivit, při kterých lidé navzdory zákonům, předpisům a vyhláškám využívají půdu v soukromém či veřejném prostoru, tuto půdu kultivují, osévají a přeměňují dle svých představ a potřeb (Rubeš, 2007).

Jedinec nebo skupinka lidí jednájí dobrovolně a většinou anonymně. Toto jednání nemusí, ale může vést k přestupkům a porušování zákona, čímž je partyzánské zahradnictví specifické mezi ostatními formy městského zemědělství (Crane, 2011).

Guerilla gardening je považováno za formu politické akce. Tato partyzánská činnost je velmi různorodá. Patří sem činnosti od výsadby semen na dopravních ostrůvkách až po hromadné aktivistické výsadby uprostřed náměstí velkých měst. Guerilla gardening si klade za cíl zkrášlit a udržovat obvykle „šedé“ zanedbané zákoutí a „přírodní ostrůvky“

uprostřed betonu. Zahradničení považují jednotliví aktéři za prostředek ke kultivaci, zkrášlení veřejného prostoru, vždy však zdůrazňují politickou povahu takových akcí. Jsou to akce obvykle namířené proti privatizaci a komercializaci veřejného prostranství. Henri Lefebvre tvrdil, jak uvádí Megan Thom (2007), že prostor je předmětem politického boje, protože prostor je nástrojem kontroly ze strany státu. Partyzánští zahradníci upozorňují na nerovnou distribuci prostoru (Crane, 2009). Dále volají po tom, aby si obyvatelé měst vytvářeli vztah k půdě a ke svému okolí (Thom, 2007).

6.1 Rozdíly mezi městskými komunitními zahradami a guerilla gardenigem

Rozdíl mezi městským komunitním zahradničením jako takovým a guerilla gardening je v zásadě ve vztahu k městu, kdy komunitní zahrady bývají obvykle městy podporovány, ve většině případů s nimi spolupracují. Města si takových zahrad cenní a mohou jim přispívat např. na potřebné vybavení. Naopak partyzánské zahradničení probíhá, jak už bylo zmíněno bez povolení měst (Crane, 2009).

Dalším uváděným rozdílem je povaha sociálních vztahů. V komunitních zahradách je obvykle v první řadě kladen důraz na spolupráci a vzájemné obohacení. Od počátku je snaha rozvíjet vztahy mezi jednotlivci, které můžou vést k určité společenské změně. Komunitnímu zahradničení je obvykle přikládáno více významů, než u Guerilla gardening, které se pojí převážně s otázkou o využívání veřejného prostoru a místa vůbec. U Guerilla gardening se explicitně neusiluje o navázání kontaktů a vytvoření blízkých vztahů mezi jednotlivci. Tyto kontakty mají oproti komunitním zahradám omezený rozsah. Lidé se potkávají spíše na základě konkrétních projektů, kde mohou své vztahy dále rozvíjet (Crane,

2009).

Dalším rozdílem je organizační struktura. Komunitní zahrady jsou založeny na klíčové organizaci, které zajišťuje dlouhodobou udržitelnost. Je potřeba zajištění větších pozemků. Údržba zahrad by měla mít nějakou určitou podobu. Společenský prostor a společenské sítě jsou utvářeny prostřednictvím organizace a dobrovolníků. U guerilla gardening neexistuje žádný přesný model organizace, který by měl sloužit jako příklad. Obvykle je to tak, že kolemjdoucí či obyvatelé určité části města projektují jakousi organizační identitu nebo strukturu do konkrétních míst. Guerilla gardening se samo organizuje prostřednictvím předchozích sociálních sítí na rozdíl od komunitního městského zahradničení, které se samo organizuje prostřednictvím sítě zahrad (Crane, 2009).

Dále je důležité rozlišit časové a prostorové měřítko. Komunitní městské zahrady mají obvykle stabilní místo a relativně dlouhodobou životnost. Nacházejí se v legitimizovaném prostoru a vyžadují specifické lokality, jednak kvůli své velikosti a kvůli potřebě podmínek vhodných k pěstování potravin. Místa pro guerilla gardening jsou nejistá, nestabilní v důsledku činnosti v rámci nelegitimizovaného prostoru (Crane, 2009).

Rubeš (2007) ve svém článku uvádí, že snahy partyzánského zahradničení by bylo nejlépe přirovnat k u nás již zavedenému pojmu „squatting“, jen s tím rozdílem, že místo nelegálního obsazování neužívaných bytových nebo nebytových prostor pro bydlení či kulturní aktivity si Guerilla gardening nelegálně zabírá nevyužívanou půdu k pěstování ovoce, zeleniny, květin či pro pouhé zkrášlení městského prostředí, na němž se mohou podílet celé místní komunity.

Boj za městský prostor může nabývat i forem pouličních slavností, nebo organizovaných přímých akcí, jejichž projevem může být i

vysazování květin. Tyto pouliční slavnosti mají asi největší tradici ve Velké Británii, ale s několika vydařenými slavnostmi jsme se mohli setkat i u nás v České republice. Jejich hlavní jednotící myšlenkou je navrátit ulice lidem. Místa, kde běžně projíždí kolony aut, přeměnit na prostor plný lidí a zábavy. Při jedné takové pouliční slavnosti, která se konala roku 2001 ve Vysokém Mýtě, se z mezinárodní silnice rázem stalo fotbalové a volejbalové hřiště, pískoviště, místo pro sázení či plocha pro malování. V Londýně roku 1997 při slavnosti, které se zúčastnilo tisíce lidí, zašli organizátoři ještě dál a uprostřed dálnice udělali sbíječkou díry, do nichž zasadili symbolicky stromy. Dalšími protestními aktivitami mohou být například karnevalové průvody nebo hromadná cyklojízda spojená s rozhazováním semínek rostlin (Rubeš, 2007; KZ Kuchyňka).

Co se zkrášlování prostoru týče, i guerilla gardening můžeme považovat za určitou formu street artu³ – živého street artu. Guerilla gardening vnáší do města nevšední užití rostlin často kombinované s uměleckým projevem. Tímto partyzánští zahradníci mimo jiné také naznačují, že rozhodovat o zeleni a estetice mohou i oni sami a ne jen úředníci, kteří často v místech, o kterých rozhodují, ani sami nežijí. Zahradníci tak například umisťují v ulicích, často na nezvyklých místech, po domácku vyrobené květináče nebo různé nádoby s květinami či mění bezduché plochy zeleně na veselejší místa, na nichž sází užitkové i neužitkové rostliny (Rubeš, 2007).

---

³ ustálený výraz pro jakékoliv vytváření umění ve veřejném prostoru

7 KOMUNITOU PODPOROVANÉ ZEMĚDĚLSTVÍ

Komunitou podporované zemědělství, dále jen CSA⁴ je dalším příbuzným a hlavně často zaměňovaným tématem s městským komunitním zahradničením. Když jsem kvůli svému výzkumu kontaktovala komunitní zahradu Kom-Pot, která se nachází v Nových Středoklukách, dostala se mi odpověď od zakladatelky Kom-Potu paní Miloslavy Kettnerové, že se samozřejmě mohu přijet podívat a že mi o jejich činnosti ráda řekne více, ale upozornila mě na věc, která je, jak sama říká, začíná docela znepokojoval. Je to směšování CSA s městskými komunitními zahradami. Je pravdou, že se můžeme setkat s pracemi, kde je např. Kom-Pot řazen mezi městské komunitní zahrady jako je Prazelenina, Kokoza nebo Kuchyňka i přesto, že se o městskou komunitní zahradu nejedná. Proto se budu v této kapitole alespoň krátce věnovat CSA, abych ukázala, v čem se liší od komunitních městských zahrad.

„My děláme zemědělství a to komunitně, s přesahem do celospolečenských problémů - jde nám např. o jídlo, venkov, krajinu, rozvoj společenství atp. Městské zahrady jsou více o prostoru, zábavě, společenském vyžití, zahradničení je banální,“ vysvětluje rozdíl Kettnerová. V případě komunitních městských zahrad je podle ní označení „komunitní“ často hodně nadnesené.

První spotřebitelské skupiny tohoto typu začaly vznikat v 60. letech v Japonku v Německu a Švýcarsku. Zemědělci chtěli stabilní trh a lidé vyžadovali bezpečné potraviny. Pro zemědělce je to dobrý způsob, jak se vyhnout v nákupu a prodeji tzv. třetí osobě. Spotřebitelé si začali uvědomovat, že chtějí znát původ svého jídla. Také mají zájem o zdravější, praktičtější a ekologicky udržitelný způsob, jak produkovat

---

⁴ CSA - community supported agriculture - zkratka používaná v zahraničních odborných textech, u nás se někdy setkáváme se ztratkou KPZ, ne však v odborných textech.

potravin. CSA funguje na základě skutečnosti, že spotřebitelé zaplatí místnímu zemědělci předem určitou sumu peněz. Tyto peníze pomáhají zemědělci pokrývat část jeho provozních nákladů na sezónu. Na oplátku dostávají každý týden během sezóny koš nebo bedýnku s čerstvými potravinami (Henderson, 1999).

Stejně jako u městského komunitního zahradničení se můžeme setkat s mnoha definicemi CSA. Henderson (1999:3) definuje CSA jednoduše jako rovnici: „producenti potravin + spotřebitelé potravin + každoroční závazek jednoho ke druhému = CSA.“

Podle britské studie „*Impact of Scale*“ se jedná o radikální přístup k výrobě a dodávce potravin, který ustanovuje vzájemně prospěšné partnerství mezi komunitami a producenty (Saltmarsh, Nick a kol., 2011).

Důležitou roli zde hraje také „populární téma“ – obavy o udržitelnost. CSA má nejen potenciál pro zajištění udržitelnosti, ale přináší i další výhody jako například psychickou pohodu účastníků, rozvíjení dovedností, možnost poskytnutí zaměstnání místním obyvatelům (Saltmarsh, Nick a kol., 2011).

V praxi vypadá model organizace CSA jako domluva mezi jedním nebo několika zemědělci a skupinou několika jednotlivců až několika stovek spotřebitelů, kteří mají zájem o odebírání produktů – nejčastěji zeleniny, ale také mléčných výrobků, masa, vajec a dalších potravin (Saltmarsh, Nick a kol., 2011).

Jako příklad mohu uvést třeba již zmiňovaný „Kom-Pot“ v Nových Středoklukách, kteří se považují za sdružení lidí, kteří se rozhodli hledat nové cesty k potravinám a hospodaření. Toto občanské sdružení bylo

založeno roku 2011. Loni pěstovali zeleninu a drobné ovoce na půl hektaru orné půdy a zásobili tak 25 rodin. Letos budou zemědělství ještě o kus rozšiřovat. „Kom-Pot“ je zároveň prostor pro vzdělávací, osvětové i volnočasové aktivity související se zahradnictvím, péčí o půdu, ekologickým zemědělstvím a v širším smyslu udržitelným rozvojem (Kettnerová).

8 PRAKTICKÁ ČÁST

Dnešní městské komunitní zahrady u nás v České republice kladou, stejně jako zahrady v zahraničí velký důraz mimo pěstování vlastních potravin na budování jakési komunity mezi sousedy. V historii byly zahrady zakládány především kvůli potravinám, obvykle kvůli jejich nedostatku v době krize (Hodgons a kol., 2001). Dnes je pro některé zahrady zásadní komunitní aspekt a ten je hlavním důvodem pro založení zahrady. Není tomu tak u všech, protože některé stále zdůrazňují, že důvodem je vlastní čerstvé ovoce a zelenina. Jiné zahrady dávají zahradničení a komunitnímu životu v zahradě stejnou váhu. Proto se taky způsob komunitního života v jednotlivých zahradách liší.

Lucie Lankašová hned v počátcích svého povídání zdůrazňuje, že by bylo potřeba, což se u nás zatím příliš nedělá, rozlišovat mezi městskou a komunitní zahradou. Městská zahrada je v podstatě jakákoliv zahrada ve městě, komunitní zahrada je podle ní taková zahrada, kde si to určitá skupina lidí organizuje všechno sama. Samozřejmě i městská zahrada může být komunitní.

My jsme tu první zahradu v podstatě založily s Kristýnou a taky jsme ji vybuudovaly. Ten první rok tam vždy jedna z nás musela bejt a dohlížet na to. Pak jsme si řekly, že by bylo lepší, kdyby si to ty lidi organizovali sami. Tím by se to aspoň trochu přiblížilo té komunitní podobě. (Lucie)

Nechci říkat, že jsme komunitní zahrada, protože z 50 % to není pravda. (Lucie)

Lucie vidí jako jako určující princip komunity v organizaci. Komunitu lidí, by tedy v ideálním případě neměl řídit žádný vůdčí člověk, ale měla by se řídit sama. Toto tvrdí i Peck (1988:55), který mluví o komunitách, jako o skupinách bez vůdců či jako o skupinách samých vůdců.

Otázkou je, zda by taková komunitní zahrada ve městě vůbec vznikla, pokud by to stálo od začátku na skupině lidí.

Podle mě je hodně těžký postavit zahradu, aby byla vážně komunitní v tom slova smyslu, aby to fungovalo na společné práci tich lidí a ne jednoho tahouna - nějaké výrazné osoby. Mně přijde, že to je neudržitelné. Nám to komunitní ještě moc nejde..(Alena)

Je potřeba, aby tam vždy figuroval nějaký jeden vůdčí člověk, který to bude dotovat svým časem a energií. (Kristina)

Postupně zjišťujeme, že názory na výraz „komunitní“ se poměrně často liší a také se liší přístup k jeho používání. Magda Petráková z olomoucké zahrady říká stejně jako Lucie, že v jejich případě je výraz „komunitní zahrada“ nepřesný.

S konceptem „komunitní zahrady“ trochu bojujeme, radši bychom dali přednost „městské zahradě“, protože by trefněji pojmenovala naše společenství. Nicméně tento trendy štítek jsme převzali jako jakýsi úzus. (Magda)

Kolektiv provozovatelů, ani zahradníků netvoří žádnou silnou ani zorganizovanou ani přirozenou komunitu. Je to volné nezávislé seskupení lidí, kteří objevili společný způsob uspokojování svých potřeb. (Magda)

Představitelé některých zahrad zachází s pojmem „komunitní“ v obecnějším slova smyslu – např. jako společný.

Na Braníku už existovala komunita lidí, kteří jsou hrozně aktivní a mají své občanské sdružení a ti se s námi do toho zapojili. Chceme hlavně zkultivovat místo na Braníku, které místní nemají moc rádi. Dříve bylo opuštěné a využívali ho jenom bezdomovci a narkomani. Toto místo chceme společnými silami změnit a tak jsme tam založili komunitní zahradu, kde si lidé mohou pronajmout pytle za členský poplatek a pěstovat si svou zeleninu. (Kristýna)

O společné práci a trávení volného času mluví, podobně jako Kristýna z komunitní zahrady Zebra i Monika Rohlenová z komunitní zahrady Krejcárek.

Každý si pronajme jeden pytel, zaplatí se účastnický poplatek a může si pěstovat. Zapojili jsme širokou veřejnost do samotného plánování a taky se snažíme scházet při různých akcích, workshopech a tak. Není to tak, že by si jel každý sám na sebe, ale snažíme se tomu trochu ten komunitní rozměr dát. (Monika)

Větší důraz na komunitu jako takovou klade Bára z komunitní zahrady Kuchyňka. To pozorujeme například v organizaci a způsobu pěstování, kdy v předchozích dvou případech si pěstuje rostliny každý sám v pytlích, zatímco v KZ Kuchyňka se pěstuje společně.

U nás to funguje hodně komunitně, to je takový náš cíl. Máme velký pozemek a chceme dělat všechno dohromady. Nedělíme půdu na jednotlivé záhony. Na začátku sezóny se domluvíme, co budeme pěstovat a na konci si to zhruba rovným dílem rozdělíme. (Bára)

K takovému rozdělování obvykle v zahradách Zebra a Krejčírek ani Kokoza nedochází. Kdo si co ve svém pytli vypěstuje, to si odnese. Ze všech výpovědí informátorů nějakým způsobem vyplývá zájem o podporu jakého si komunitního života a společenského či kulturního vyžití.

Naše idea nespočívá jen v ideji samotného aktivního zahradničení, ale zejména realizací vzdělávacích akcí jako třeba cyklus přednášek a besed a v rozvoji jakéhosi nového komunitního prostoru, kde bude možné sdílet nápady a myšlenky a na místě věci realizovat (přístup DIY⁵, recyklace atd.) Máme vypracovanou dramaturgii programu, který má přesah do ekologie, sociologie, umění, občanského aktivismu atd., domnívám se, že právě tento návazný program je to nejdůležitější, co se nám daří rozvíjet - šířit osvětu a učit (se). To je mnohem zodpovědnější a náročnější než najít příležitost, kde vysadit rajče. (Magda)

Já bych ráda, aby to místo na Braníku, které nemá zrovna dobrou pověst, aby tam lidi začali chodit rádi, jen tak si sednut odpočinout si, a taky abychom získali co nejvíce členů z Braníku, protože, což nás docela převapilo, jsou zájemci kolikrát hodně z daleka, aby to byli opravdu sousedi. (Kristýna)

(...) S ostatními zahradníky jsem vyměňoval zkušenosti a rady ohledně pěstování, pomáhali jsme si s údržbou záhonů, pokud někdo musel na delší dobu opustit město. (Jiří)

Pomáháme si, třeba se zaléváním. V průběhu času se stále lépe poznáváme. Některý jsem znal už dřív, jsme přátelé. (Kamil)

Rozdílná je tedy míra komunitních aktivit a různé druhy motivace k

---

⁵ DIY - zkratka pro „Do it yourself“ - udělej si sám

členství v zahradách. Někteří udávají jako prvotní impuls touhu po zahradničení, vlastních potravinách.

Priorita je pro naše členy to zahradničení, myslím si, že komunitní život je taková nadstavba.
(Monika)

I Bára přiznává, že ačkoliv v jejich komunitní zahradě panuje snaha o komunitní práci – společné plánování, pěstování i rozdělování, prvotní byla také touha zahradničit. Magda uvádí jako své hlavní motivy pro členství v komunitní zahradě touhu po samozásobitelství a soběstačnosti, ale stejně tak poznávání se se sousedy a smysluplné trávení volného času s lidmi s podobným zájmem. Otázkou je, kolik si toho člověk v takové městské zahradě v jednom pytli vypěstuje?

Ta zahrada není produkční, upozorňuju, člověk si něco málo domů odnese, ale není to jako že si nosí domů bedny rajčat a kila bazalky. Je to hlavně o tom společném setkávání. (Lucie)

(..) z toho jednoho záhonu toho jídla mít tolik rozhodně nebudu, je to o tom, o tich věcech, který jsou na to nabalený, když bych to měla převést na peníze, tak to tak nefunguje, že by člověk uspořil.
(Alena)

Dneska spousta lidí zahradničí na balkóně a ten balkon je plochou srovnatelně velkej s tím záhonem a je jenom jeho a má ho na dohled. Takže ty zahrady jsou buď pro lidi, co nemaj balkón, nebo pro ty, co to prostě baví scházet se s ostatníma. (Alena)

Z takových výpovědí jasně vyplývá, že motivace jednotlivých členů nebývají čistě o dosažení soběstačnosti a vypěstování si dostatku svých čerstvých potravin, ale pravděpodobně je to také vědomá či nevědomá touha dělat věci společně. Může to být také obliba zahradničení jako činnosti takové či touha přiblížit se alespoň do jisté míry ideálu soběstačnosti a konzumace lokálních potravin.

Chtěla jsem si pěstovat nějakou zeleninu a druhá věc, přestěhovala jsem se do nového bytu a nikoho jsem tam neznala. Vůbec jsem nevěděla, kdo tam bydlí, moc jsem nikoho nepotkávala a přišlo mi to líto, že se se svýma sousedala neznám. Díky tomuhle pozná člověk aspoň část svých sousedů.

(Kristýna)

Podle Tomáše Hodka ze zahrady Šárynka sdružuje komunitu právě společný zájem. Jsou to lidé se společnými zájmy a touhou tento zájem sdílet s ostatními.

Nejdůležitější je ten společný zájem, u nás jsou to ty děti, rodičům jde o to, aby tu tím dětem bylo dobře. (Tomáš)

V tomto případě jde o lesní školku, jejíž součástí je komunitní zahrada a tyto dvě různé věci jdou ruku v ruce.

Děti jsou jedni z těch, kteří sdílí ten prostor. Komunita vznikla kolem rodičů těch dětí. Dělal si tam táboráky, slaví se narozeniny a společně se pěstuje. (Tomáš)

Děti jsou všeobecně důležitou součástí i ostatních komunitních zahrad.

(..) protože co se komunitních zahrad týká, tak základ je jídlo a děti, to jsou témata na která většinou lidi slyší a zajímají je. Jídlo, tak to je jasný a děti...Spousta rodin hledá jak se zabavit i s dětma..(Alena)

Z toho vyplývá, že rodiny s menšími dětmi jsou jednou z cílových skupin komunitních zahrad. Pojdme se tedy podívat, jací další lidé jsou členy zahrad. Mojí hypotézou bylo, že komunitní městské zahrady, jaké známe dnes, jsou zájmem převážně mladých lidí. Tato hypotéza se mi z velké části potvrdila.

Jsou to většinou lidi jako jsem já, to znamená třicátníci, singles a taky mladé páry. (Lucie)

(..) čekala jsem, že se zapojí hlavně rodiny s dětma, což se úplně nepotvrdilo, ale možná mam z toho radost, že je to takový pestrý. Jsou to hlavně mladý lidi, páry, bezdětný. (..) někteří už pochopili, že se nemusí scházet jen u toho piva v hospodě..(Monika)

Mysleli jsme, že to budou hlavně rodiny s malýma dětma, což není tak úplně pravda, hlavními návštěvníky zahrady jsou většinou bezdětné páry kolem dvaceti - třiceti, pětatřiceti let. (Kristýna)

Na to navazuje Bára z KZ Kuchyňka:

Tak my jsme asi výjimka, u nás jsou to převážně rodiny s dětma, pár mladších bezdětných lidí a pár lidí skoro v důchodovém věku. (Bára)

(..) ve smyslu toho trendy komunitního zahradničení je to určitě věc spíše mladých lidí. Je ale spousta podob, jak se to dělat a zkušenější v tom, jsou rozhodně starší lidé. Já osobně se z Olomouce, města studii a práce, domů vracím zase do města, nemám babičku nebo dědečka na vesnici, kam bych mohla jezdit pomáhat se záhonem. Ačkoli se to nezdá jsem v týdnu uvězněná v samém centru města s líbí se mi představa proložit to návštěvou zahrady, kde se můžu potkávat s lidmi, místo toho abychom seděli v hospodě. Myslím, že podobně můžou přemýšlet hlavně mladý lidi a nebo potom např. maminky s dětma. (Magda)

Z jednotlivých výpovědí si můžeme povšimnout odlišnosti mezi očekáváním a následně reálnou zkušeností. Očekávání členů pražských zahrad je stejné jako očekávání Aleny, která reálnou zkušenost s komunitní zahradou jako takovou zatím nemá.

(..) mladý lidi, mladší lidi s dětma, řekla bych zhruba 25 - 35 let...(Alena)

Jak se zdá, důležitou roli zde může hrát zakládající člen zahrady, který obvykle přiláká lidi, jemu podobné. To jednoznačně vyplývá z výpovědi Lucie, kde hovoří o tom, že jsou to lidé jako je ona sama. Toto potvrzuje Kristýna:

Je rozhodně pravda, že to souvisí se zakladatelem, s tím jaký se kolem něj motají lidi. To má obrovský vliv. (Kristina)

Informátoři jednoznačně projeví zájem o zapojení do činnosti zahrad i starší lidi či seniory. Zatím se v komunitních zahradách takoví lidé objevují spíše výjimečně. Co se jeví informátorům jako problém k tomu, aby se připojili i senioři?

Myslím si, že pro starší lidi je těžší navazovat ty kontakty, že by třeba i chtěli. Těžký je pro ně

podle mě se včlenit do nové skupiny lidí, doba a věci, v kterých vyrůstali moc nenahrává nějakým spontánním věcem, spousta z nich se možná cítí unavená, nejistá. (Alena)

Neumíme oslovovat starší lidi, to bychom se chtěli naučit, protože zahradničení by je mohlo bavit a je to takový nástroj proti samotě ve městě, ale zatím nevíme jak..(Kristýna)

Zatímco Alena vidí problém spíše v uzavřenosti seniorů, neochotě či strachu navazovat nové kontakty, Kristýna poukazuje na fakt, že zatím nezjistili, jak seniory oslovit a přilákat ke komunitnímu zahradničení.

Se začleněním několika odlišných skupin lidí do zahrad hezky pracuje Kokoza, která nabízí uplatnění nejen seniorům, ale také lidem s duševním onemocněním. Tímto dávají komunitě nový rozměr. Do činnosti jejich zahrady, která je zároveň i podnikem, je zapojeno šest lidí s duševním onemocněním a několik seniorů. Pro spolupáci s duševně nemocnými připravuje Kokoza další zahradu. Ani tady není náhoda, že Lucie, jedna ze zakladatelek Kokozy, pracovala léta jako sociální pracovnice. Vidíme tedy znovu, jaký vliv mají zakladatelé v různých aspektech komunitních zahrad.

8.1 Komunita, komunitní práce a sociální vztahy

Pokud tedy budeme chápat pojem komunita, tak jako je dnes obvykle sociologicky definován: „sociální seskupení, které lze charakterizovat zvláštním typem vnitřních sociálních vazeb a jeho speciálním postavením v širším sociálním prostředí (Velký sociologický slovník, 1996),“ mohli bychom seskupení lidí v komunitních městských zahradách považovat za komunitu.

Podle Reichela (2008) by se v některých případech též mohlo

jednat o sociální skupinu, kterou charakterizuje jako množinu jedinců, mezi kterými dochází k opakované, systematické interakci a jsou v ní více provázané sociální vztahy nežli v komunitě. Lidé patřící do jakési komunity se podle Reichela (2008) stýkají právě v rámci určitých aktivit nebo prostoru, jenž tuto komunitu tvoří, ale jinde už se společně cíleně nepotkávají, na rozdíl od sociální skupiny.

To že vztahy v komunitní zahradě mohou mít silné sociální vazby, píše např. Walsh (2011), jak už bylo dříve zmíněno – Lidé v komunitních zahradách navazují přátelství, která trvají i mimo sezónu, tedy nejen v rámci společného zahradničení, které obvykle trvá od jara do podzimu, ale i mimo něj. Toto potvrzují i výpovědi mých informátorů, kteří se „přátelí“ a setkávají i mimo zahradu.

Sociální seskupení komunitních zahrad bychom mohli řadit do tzv. lokálních komunit stejně tak dobře jako do komunit zájmových, kterým se věnuji v teoretické části mé práce. Komunitní městské zahrady by nejlépe vystihoval typ zájmových komunit, charakterizovaný jako soubor jedinců, kteří věnují část svého volného času určitým aktivitám, a kteří se setkávají s podobně přemýšlejícími lidmi (Reichel, 2008). Částečně bychom je mohli zařadit i do takového typu zájmových komunit, které jsou založené na názorové a postojevé blízkosti, kde v případě komunitních zahrad může jít o kolektivismus, ideu soběstačnosti, využívání veřejného prostoru apod. Co se týká lokálních komunit, jde především o fenomén sousedství, přičemž komunitní zahrady se snaží sousedské vztahy obnovovat.

Kdybychom vzali v potaz ideologickou představu o komunitě (viz Bauman – 3. kapitola), o komunity by se samozřejmě v případě komunitních městských zahrad nejednalo.

Komunita je termín, který se zdá být pro laiky snadno definovatelný, avšak v odborném diskursu zahrnuje mnoho různých vysvětlení. Samotní zakladatelé a členové zahrad zacházejí s pojmem komunita různě a někteří se používáním této terminologie zabývají více, jiní méně.

Co se týče společných aktivit, tak ty v zahradách, jak se zdá dobře fungují, ale také se liší zahrada od zahrady. Nejlépe funguje komunitní práce (ze zkoumaných zahrad) v KZ Kuchyňka, kteří vše pěstují dohromady na rozdíl od ostatních zahrad, kde si každý pěstuje na svém záhoně.

8.2 Fenomén mladší generace

Podle výpovědí informátorů, bereme-li v potaz komunitní zahrady, jak je známe dnes, opravdu platí, že tento fenomén se týká převážně a téměř výhradně mladé generace. I přesto, že zakladatelé zahrad většinou očekávají návštěvnost z řad rodičů s malými dětmi, obvykle jsou to spíše bezdětné mladé páry či jednotlivci kolem 25 – 35 let. Informátoři však uvádějí, že by byli rádi, aby se zapojili i starší lidé a chtějí na tom pracovat.

9 ZÁVĚR

V mé práci jsem se pokusila ukázat, proč vlastně vznikají komunitní zahrady a jak to v nich chodí. K tomu jsem využila práce několika autorů a výpovědi svých informátorů a jak se zdá, komunitní zahrady sice vznikají díky společnému zájmu – zahradničení, ale stejně tak tyto lidi spojuje touha trávit čas s ostatními lidmi. V tomto případě obvykle se svými sousedy. Mým cílem nebylo předkládat obecně platná tvrzení, ale spíše nahlédnout pod pokličku dění některých zahrad, a na základě toho alespoň trochu přiblížit, jak to v takových zahradách chodí, hlavně co se sociálních vztahů týče.

V teoretické části jsem se snažila čtenáři objasnit zacházení s termínem „komunita,“ protože ten je, jak se zdá, velice nejasný. Popravdě, i já jsem se teprve díky své práci naučila, jak s tímto termínem pracovat. Netroufám si říci, že nějaké používání je správné, mohu říci jen toto: Chci-li používat v odborném textu pojem komunita, je potřeba rozlišovat jeho význam. V ideologickém pojetí „komunity,“ kde je komunitou míněno ideální společenské uspořádání, samozřejmě za komunitu takovéto městské zahrady považovat nemůžeme. Naopak ze sociologického hlediska je můžeme za komunity považovat, což jsem se snažila ukázat v praktické části.

Díky své předchozí nedokonalé znalosti, možná lépe řečeno neznalosti pojmu „komunita“, jsem krok po kroku odhalovala, co všechno tento pojem zahrnuje a pomalu se hroutily moje představy o tom, co to vlastně ta komunita je a že komunitní zahrady to rozhodně nejsou.

Hypotéza, která se mi však jednoznačně potvrdila, je skutečnost, že k městskému komunitnímu zahradničení v našich komunitních zahradách to táhne především mladé lidi, kteří se chtějí seznamovat a trávit čas společně. To je taky obvykle jednou z jejich hlavní motivací.

V případě zahrad, které vznikaly v minulosti především jako reakce na hospodářskou krizi, by toto samozřejmě neplatilo.

Toto téma nepochybně nabízí další zajímavé náměty pro studium komunitního městského zahradničení, a to konkrétně témata související se sociálními vztahy nebo například s využívání veřejného prostoru.

10 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Armstrong, Donna: 2000 – A surfy of community gardens in upstate New York: Implications for health promotion and community development. University at Albany SUNY Department of Epidemiology.

Bauman, Zygmunt: 2001 – Hľadanie bezpečia vo svete bez istot. Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľou.

Crane, Annie: 2011 – Intervening with agriculture. A participatory action case study of guerrilla gardening in Kingston, Ontario. Thesis Project. Queen's University Department of Environmental Studies.

Gardner, John W.: 1999 – Budování komunity. Nadace Via Praha.

Henderson, Elizabeth: 1999 – Sharing the harvest: a guide to community supported agriculture. Chelsea Green Publishing Company

Hartl, Pavel: 1997 – Komunita občanská a komunita terapeutická. Praha Slon. ISBN 80-85850-45-1

Hodgson, Kimberley – Campbell, Marcia Caton – Bailkey, Martin: 2011 – Investing in Healthy, Sustainable Places through Urban Agriculture. Online http://www.fundersnetwork.org/files/learn/Investing_in_Urban_Agriculture_Final_110713.pdf

Lawson, Laura: 2009 – A Brief history of Urban Garden Programs in the United States. Dostupné z <http://ljlawson.rutgers.edu/assets/pdf/UGPlecture.pdf>

Miller, Jaroslav: 2009 – Raně novověké město: eroze komunity?[online dokument] Časopis Lidé města. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy. Dostupné z <http://www.lidemesta.cz/archiv/cisla/11-2009-3/rane-novoveke->

[mesto-eroze-komunity.html](#) [cit. 12.4.2014]

Mikovcová, Markéta: 2013 – Komunitní zahrady: jejich přínos a iniciativy vzniklé v České republice. Think Together.

Peck, Scott M.: 1995 – V jiném rytmu: Vytváření komunit. Nakladatelství VOTOBIA. ISBN 80-85-619-77-6

Reichel, Jiří: 2008 – Kapitoly systematické sociologie. Grada publishing. ISBN 948-80-247-2594-9

Rubeš, Stanislav: 2007 - Guerillové zahradničení [online dokument] Dostupné z: <http://www.csaf.cz/index.php?clanok=789> [cit. 10.4.2014]

Saltmarsh, Nick – Meldrum, Josiah – Longhurts Noel: 2011 – The Impact of community supported agriculture. Soil Association.

Schmelzkopf, Karen: 1996 – Urban community gardens as contested space. American Geographical Society.

Silverman, David: 2005 – Ako robiť kvalitatívny výskum. Ikar Bratislava. ISBN 80-551-0904-4

Špačková, Petra: 2011 – Komunity a susedství – vymezení hlavních pojmů. Komunitní studie lokalit.

Thom, Megan: 2007 – Cultivating Connections. The Urban Agriculture Movement.

Velký Sociologický Slovník: 1996 – Univerzita Karlova. Vydavatelství Karolinum. ISBN 80-7184-310-5

Walsh, Colleen C.: 2011 – Gardening Together: Social Capital and the cultivatin

of urban community. Case Western Reserve University Department of Anthropology.

Zanetti, Olly: 2007 – Guerrilla Gardening. Geographers and Gardeners, Actors and Networks: Reconsidering Urban Public Space. MA/MSc Dissertation.

11 RESUMÉ

The Topic of my bachelor thesis is a specific exposure of contemporary alternative urban culture, concretely the method of growing food in community gardens. This is also bonded with the „growing neighborhood relationships“ and building community. The purpos of this theses was to introdukce the phenomenon of community gardens, which is becoming more widespreaded also in the Czech Republic. I used studies of several authors and also the statements of my informants. My intention was not to present generally valid argument, rather look blind the curtains of gardens and based on this to approximate the system of those gardens, mainly in the matter of social relationships.

Community gardening in cities is a great way to get fresh vegetables, flowers or herbs even for a people living in block of flats without balcony or garden. This has impact on their health, but also on forming social relationships among people in their neighborhood. Also the city areas, that was not used sometimes for even several years, are rehabilitated this way.

It seems that young people cares about the nature, public space and even neighborhood relationships and they even increase usage of many places imide the cities. The first community garden in our country were founded only a few years ago, but year by year the number is increasing.

12 PŘÍLOHY

Komunitní zahrada v Paříži. Zdroj: Prazeleniza.cz

Komunitní zahrada Brno – Zahrada v pytli. Zdroj: archiv Zahrada v pytli

Jedna z kulturních akcí v Prazelenině. Zdroj: Prazelenina.cz